

Traduïbles en bo i més que en Belles Lletres

La traducció és l'oxigen de les comunitats de parla limitada
i les tradicions oblidades
George Steiner

Que si la poesia o que si la dramaturgia. O que si el mite fet relat. Tant és què fou primer. Al començament, ja se sap, sempre hi ha la paraula. I l'específicament literària –com bé s'encarrega de demostrar la història– és la que es correspon en un principi amb els anomenats gèneres naturals: lírica, drama, èpica. Els pròpiament universals. Aquells també amb què sol recomençar una literatura d'evolució discontinua.

Continuen després els gèneres dits històrics. Els que, en el si d'una societat, només sorgeixen a partir d'un seu determinat grau de desenvolupament material i, doncs, de complexitat cultural. Com ara la novel·la. I l'assaig. O tota aquesta literatura profusa que ara és costum d'aplegar sota la denominació global de literatures del jo.

I ve llavors que, en un moment donat i segons on, d'aquesta producció se'n fa senyal identitari. I ve que, també per això mateix, qui vol conèixer la d'altri –i no pas esclafar-la prepotent o ignorar-la autoemmirallat– malda per fer-se-la seva tot transvasant-la de la llengua altra a la llengua pròpia. I ve que s'hi posa d'habitud reprenent el cicle per on havia començat: tot traduint les grans creacions poètiques, teatrals, narratives.

I això acostuma a ser així tant quan són els xics els qui es miren de sobrecreïxer amb l'apropiament dels grossos, com quan són aquests els qui, encuriots, fan per acostar-se a aquells. Només que als xics els hi va molt més, en aquest joc de manlleus recíprocs. En un tal sentit, prou és conegut el discurs tradicional dels catalans a l'hora d'exhortar que, a la llengua llur, s'hi tradueixin les millors obres de la literatura universal. I prou també que es brega per fer-hi comercial la traducció d'obres no estrictament literàries, al marge doncs de la interposició exercida per l'espanyol.

El discurs en la direcció inversa és força més recent tanmateix. I s'ha centrat fins ara a ponderar l'oportunitat que literats catalans de primer ordre –poetes per a cercles més reduïts i narradors per al més ampli públic– siguin traslladats a tot d'altres llengües. Els quals són, d'altra banda, i en virtut de la dialèctica adés esbossada, també els preferits pels editors forans, sobretot quan es tracta de novel·listes.

Cosa tota ella que està molt bé. Però que no és suficient. Perquè de la mateixa manera que el repte ha estat –i és– poder traduir també al català obres que no siguin de les enquadrables dins les denominades –o denominables– belles lletres, ara l'objectiu ha de passar a ser que, del català, se'n tradueixin no sols obres de ficció llampanyant o d'excelsituds líriques. Sinó també obres d'assaig. O de recreació memorística. Com així mateix d'anàlisi de realitats i de divulgació de coneixements. De crítica del nostre temps. Car el país, a hores d'ara, les dóna. I n'hi ha que s'ho valen. I no estan gens tocades d'endogàmia tribal ni de singulars anecdòtics. Ans més aviat al contrari. I són, doncs, perfectament exportables. I del tot homologables amb tantes com s'escriuen per aquests mons de déu.

Posem-hi només uns pocs –però variats– noms d'ara. Els estudis antropològics de Lluís Duch. Els assaigs de Ferran Sáez Mateu. Les proses periodístiques i viatgeres de Josep Maria Espinàs. Els arguments universals en el cinema resseguits per Jordi Balló i Xavier Pérez. Les memòries de Miquel Batllori. Els dietaris d'Enric Sòria. Les reflexions sobre educació i sobre civisme de Salvador Cardús. Els pensaments sobre literatura i sobre nacions de Joan Francesc Mira. Les mirades al segle XXI d'uns quants especialistes en diferents àrees del saber. Les exploracions d'Amadeu Viana sobre conversa, humor i sentit. La vivisecció històrica de Joan B. Culla Clarà a l'entorn d'Israel entre el somni i la tragèdia. Etc., etc., etc.

A vendre també aquesta mercaderia, encara que no hagi passat abans per la plataforma –que, si bé desitjable, en cap cas no hauria de ser imprescindible– de la traducció a l'espanyol, és que haurien d'aplicar-se ja des d'ara els responsables de l'anada –de les anades– a Frankfurt, i a tot arreu. Perquè la validesa, a propòsit del català, de l'afirmació de Steiner citada aquí com a encapçalament, cal entendre-la no sols pensant en aquest idioma com a llengua d'arribada, sinó també com a llengua de partença.